

Mag. Iur. Mirna Dajak, asistentica
Pravni fakultetu Sveučilišta u Splitu

ZAŠTITA PRAVA OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA U POSTUPKU LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Sažetak: Punoljetna osoba može zbog određenih razloga biti djelomično lišena poslovne sposobnosti ako sud u izvanparničnom postupku utvrdi da se takva osoba ne može samostalno brinuti o nekom od svojih prava i obveza ili da svojim postupanjem ugrožava druge. Kako bi se takvog pojedinca zaštitilo, po okončanju spomenutog postupka mu se dodjeljuje skrbnik koji će se brinuti o poslovima koji se odnose na onaj segment u kojem mu je ograničena poslovna sposobnost. Republika Hrvatska je relativno žurno ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koja se odnosi i na osobe s duševnim smetnjama tako da su bile nužne izmjene odredbi nacionalnog obiteljskog zakonodavstva. Premda su spomenute izmjene imale za cilj podizanje razine prava osoba s duševnim smetnjama, vrijeme je pokazalo da je njihova provedba u praksi imala određene poteškoće. U ovom radu će posebna pozornost biti posvećena odredbama važećeg Obiteljskog zakona koje se odnose na postupak lišenja poslovne sposobnosti. Iako je kroz stoljeća postignuta promjena paradigme na način da je institut skrbništva bio namijenjen zaštititi društva od pojedinca, a sada je naglasak na zaštiti pojedinca od društva, imajući na umu da osobe lišene poslovne sposobnosti predstavljaju društvenu skupinu koja je često stigmatizirana kao društvo još uvijek moramo pojačano raditi na podizanju razine prava osoba lišenih poslovne sposobnosti.

Ključne riječi: postupak lišenja poslovne sposobnosti, skrbništvo za punoljetne osobe, poslovna sposobnost, prava osoba lišenih poslovne sposobnosti, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom

1. UVODNO O POVIJESNOM RAZVOJU POSTUPKA LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI I KONVENCIJI O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Skrbništvo za osobe lišene poslovne sposobnosti je poznato još od rimskog prava.¹ *Kuratorstvo* je bio oblik skrbništva nad dorašlim osobama koje iz odre-

¹ O skrbništvu u rimskom pravu vidi više u Šarac, M.; Lučić, Z. *Rimsko privatno pravo*, Naklada Bošković, Split, 2011.

denih razloga ne mogu brinuti o svojoj *imovini i zdravlju*.² Dalje, Opći građanski zakonik na čije je podjele i pojmove vidno utjecalo rimsko pravo u §. 273 navodi: „*Za luda ili slaboumna može se držati samo onaj, koji je sudno proglašen da je takov, a to je pošto se točno razvidilo njegovo vladanje i pošto saslušani budu ljekari, koje je sud na to odredio.*”³ Sudski postupak se pokretao u pravilu na prijedlog rodbine duševno poremećene osobe. U poslijeratnom razdoblju dolazi do prekretnice jer se prvi put spominje „*starateljstvo nad osobama lišenim poslovne sposobnosti* pri čemu su u Zakonu o starateljstvu⁴ izričito navedeni „*mentalna poremećenost, kronični alkoholizam, senilnost, rasipništvo i sl.*“ kao razlozi koji upućuju na to da osoba „*nije u stanju brinuti se o svojim pravima i interesima*“. Ono što je bilo ključno za spomenuti zakon je što je ukazao na potrebu individualizacije propisujući dva stupnja lišenja poslovne sposobnosti – potpuno i djelomično.“ ZBPO⁵ je odredio razloge za potpuno i za djelomično lišenje poslovne sposobnosti. Nakon ZPBO-a je stupio na snagu Obiteljski zakon Iz 1998. godine⁶

Glede nacionalnog zakonodavstva može se reći da je otvoreno pitanje prava osoba s duševnim smetnjama donošenjem Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama iz 1997.godine.⁷ Međutim, spomenuto pitanje je aktualizirano i podignuto na puno višu razinu tek ratifikacijom *Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*⁸. Jako sažeti povijesni pregled relevantnih izvora za RH glede lišenja poslovne sposobnosti kroz provijest je dan iz razloga kako bi uvidjeli da je u društvu došlo do postupne promjene paradigme na način da se društvo prvotno štitilo od osoba s duševnim smetnjama, a sada je zauzet stav da osobe sa duševnim smetnjama treba štititi od samog društva. Najveći pomak u zauzimanju takvog stajališta ostvarila je upravo spomenuta Konvencija koja predstavlja prvi međunarodni dokument koji za predmet ima prava osoba s invaliditetom. Za naglasiti je

² Ovisno o razlogu zbog kojeg ne mogu brinuti o svojoj imovini i zdravlju, bio je predviđen i odgovarajući oblik kuratorstva. *Cura furiosi* se odnosi na skrbništvo nad duševno bolesnim osobama. Rimsko pravo je za postizanje učinaka pravnog posla tražilo postojanje volje i očitovanje te iste volje u propisanoj formi. *Cura prodigi* se određivala radi očuvanja imovine onih osoba koje su je prekomjerno i nerazumno trošile. *Cura debilium personarum* označava skrbništvo nad gluhima, nijemima, starima te nad onima koji pate od trajne bolesti zbog koje ne mogu upravljati svojom imovinom.

³ O odredbama Općeg građanskog zakonika po pitanju skrbništva vidi u Rušnov, A., Posilović, S. (a. n.), *Tumač Obćemu austrijskomu građanskomu zakoniku*, Opći građanski zakonik je stupio na snagu za područje Hrvatske i Slavonije dana 1.svibnja 1853.

⁴ Zakon o starateljstvu, NN, br. 15/1968

⁵ Zakon o braku i porodičnim odnosima, NN br. 11/1978, 27/1978, 45/1989, 59/1990, 25/1994, 162/1998

⁶ U ovom dijelu se neće obrađivati zasebno njegove odredbe jer su relevantne odredbe važećeg Obiteljskog zakona temeljito obrađene u okviru zasebnog poglavlja.

⁷ Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, NN br. 111/1997.

⁸ Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN, Međunarodni ugovori, br. 6/2007., 5/2008.; dalje Konvencija i Protokol. Konvencija je stupila na snagu u odnosu na Republiku Hrvatsku dana 3.5.2008.godine.

da Konvencija ne propisuje nova prava za osobe s invaliditetom⁹, nego pojašnjava koje mjere države članice trebaju poduzeti kako bi ostvarile višu razinu osoba s duševnim smetnjama s obzirom na uskratu i kršenje već postojećih i priznatih prava.

Svrha Konvencije proizlazi iz njenog 1. članka, a to je *“promicanje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva”*. Ono što je bitno za temu ovog rada je da se, prema postojećim definicijama, osobe koje imaju dugotrajna mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja ubrajaju u osobe s duševnim smetnjama, pa stoga i osobe s duševnim smetnjama lišene poslovne sposobnosti uživaju zaštitu Konvencije¹⁰

Značajno kod Konvencije je što ona kombinira medicinski i socijalni model pristupu invalidnosti. Medicinski model invalidnost određuje kao nedostatak, odnosno oštećenje koje postoji na strani pojedinca, određujući osobu s invaliditetom kao “pacijenta” kojem je potrebna odgovarajuća skrb i pomoć.¹¹ Socijalni model invaliditeta uključuje razumijevanje invaliditeta kroz interakciju oštećenja i okoline koja uslijed svoje neprilagođenosti oštećenje pretvara u invaliditet odnosno ograničavanje aktivnosti (funkcioniranja) neke osobe i njegove i njezine participacije u društvu na navnopravnoj osnovi s drugima. Novi pristup invaliditetu ostvaruje se kroz fokus na preostale sposobnosti i oslanjanje na procjenu sustava potpore koje društvo treba osigurati osobi kako bi se njezine mogućnosti izjednačile s mogućnostima ostalih građana bez oštećenja.¹² Prilikom tumačenja smjernica i u provedbi Konvencije, države članice se trebaju voditi osnovnim načelima Konvencije.¹³ Konvencija po pitanju poštivanja obitelji u čl. 23. st. 1. t. a predviđa pravo osoba s invaliditetom *“koje su u dobi za brak, da sklope brak i zasnuju obitelj na osnovi slobodne i potpune suglasnosti budućih bračnih partnera”*. Konvencija promiče jačanje političkih prava osoba lišenih poslovne sposobnosti kao i aktivno

⁹ Spomenuta prava već postoje u brojnim međunarodnim dokumentima

¹⁰ Tako Korać Graovac, A.; Čulo, A., Konvencija o pravima osoba s invaliditetom- novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama, Zbornik PFZ, 61, (1), 2011., str.69 Konvencija se primjenjuje na osobe s invaliditetom, koje u odredbi čl. 1. st. 2. određuje kao *“...osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima”*.

¹¹ Kanter, A. S., “The Promise and Challenge of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities”, 34 Syracuse Journal of International Law and Commerce, 2007., str. 291.

¹² Tako, Pekeć Knežević, M., *Uloga pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*, Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011., str. 11.

¹³ Načela Konvencije navedena u čl. 3. jesu: poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije – uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba, nediskriminacija, puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo, poštivanje razlika i prihvaćanje osoba s invaliditetom kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti, jednakost mogućnosti, pristupačnost i dr.

sudjelovanje u nevladinim organizacijama i udrugama koje se bave političkim životom (čl. 29. t. b). Konvencija obvezuje države stranke na zaštitu privatnosti osobnih i zdravstvenih podataka te podataka o rehabilitaciji osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima (čl. 22. st. 2.). No, ono što je ključno je da uvažavanjem socijalnog modela pristupu invalidnosti Konvencija predviđa obvezu država stranaka da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup potpori koja bi im mogla biti potrebna za ostvarivanje poslovne sposobnosti.

Prethodno se ukazalo na neke odredbe Konvencije namjenjene podizanju razine prava osoba s invaliditetom, dok se u preostalom dijelu rada analizira važeće odredbe obiteljskog zakonodavstva. Zaključno, ostaje nam vidjeti koliko je RH bila uspješna u provedbi ove Konvencije u praksi.

2. OBITELJSKI ZAKON IZ 2015.GODINE

S obzirom da je Republika Hrvatska relativno žurno ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom zajedno s pripadajućim Fakultativnim protokolom, zatekla se u situaciji gdje njeno postojeće zakonodavstvo nije bilo usklađeno s preuzetim obvezama iz ovih međunarodnih pravnih akata. Stoga je izmjena obiteljskog zakona bila nužna¹⁴. Neke od ključnih izmjena obiteljskog zakona namjenjene podizanju razine zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom su bile ukidanje potpunog lišenja poslovne sposobnosti te uvođenje instituta anticipiranog odlučivanja.

Do izmjena obiteljskog zakona iz 2014. i 2015.godine¹⁵, zakon je predviđao *potpuno i djelomično lišenje poslovne sposobnosti*. Potpuno lišenje poslovne sposobnosti je prvotno bilo zamisleno kao iznimka, no u praksi se pretvorilo u pravilo. Tome u prilog govore statistički podaci koji vremenski prethode donošenju ObZ/15. Naime, u periodu od 2007. do 2015. godine postotak djelomično lišenih poslovne sposobnosti u odnosu na ukupan broj osoba lišenih poslovne sposobnosti se kreće negdje oko 12%. S druge strane od ukupnog broja lišenja poslovne sposobnosti, sudska odluka o vraćanju poslovne sposobnosti donesena je u manje 0.5% slučajeva¹⁶. Spomenitim izmjenama ukinuta je mogućnost potpu-

¹⁴ Paralelno s navedenim izmjenama stupio je na snagu Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji također ima za cilj jačanje prava osoba s invaliditetom. Ovaj zakon predviđa imenovanje *osobe od povjerenja* koja može davati ili uskraćivati suglasnost za određene medicinske postupke. Napomena je da se ovaj zakon odnosi samo na postupke psihijatrijskog liječenja. Potrebno je ukazati da bi trebalo spomenute zakone uskladiti i sa Zakonom o zaštiti prava pacijenata, NN, br. 169/04, 37/08

¹⁵ Obiteljski zakon, NN, br. 75/2014.; dalje u tekstu ObZ/14 i Obiteljski zakon, br. NN 103/15; dalje u tekstu ObZ/15.

¹⁶ Više u navedenim statističkim podacima za spomenuto razdoblje vidi u Majstorović, I.; Šimović, I, *Opseg lišenja poslovne sposobnosti kao pretpostavka zaštite prava i dostojanstva osoba s invaliditetom*, Ljetopis socijalnog rada, 25 (1), str., 2018, str. 69.

nog lišenja poslovne sposobnosti Ovakvo rješenje je izazvalo brojne nedoumice u praksi. Ako se predoči životna situacija u kojoj postoji osoba čije intelektualne smetnje onemogućavaju bilo kakav razumljiv kontakt s drugom osobom te takvu osobu sud djelomično liši poslovne sposobnosti, nameće se pitanje možemo li takvo rješenje suda smatrati ispravnim i na kraju korisnim za osobu s duševnim smetnjama? Hoće li osoba na čijoj strani postoji objektivna smetnja koja je onemogućava u normalnom funkcioniranju moći štiti svoja prava i preuzete obveze bolje nego bi to učinio dodijeljeni skrbnik? U nedavnoj praksi pojedinih općinskih sudova se pokazalo da suci zauzimaju stav da u rješenju osobu deklaratorno liše poslovne sposobnosti premda je sadržajno u potpunosti liše poslovne sposobnosti.¹⁷ Dalje, osvrnut ću se na Odluku ustavnog suda iz svibnja 2015.godine¹⁸ te na odluku Ustavnog suda iz siječnja 2016.godine¹⁹. U obe odluke se naglašava stav kako je potpuno lišenje poslovne sposobnosti iznimno ozbiljna mjera te je treba upotrebljavati kao *ultima ratio*. Spomenute odluke se ističu jer su obje donesene nakon što je Konvencija već par godina bila dio našeg unutarnjeg poretka. Slično postupanje vidimo u praksi Europskog suda za ljudska prava²⁰ i to konkretno u predmetu Ivinović protiv Hrvatske.²¹

Nužno je reći i par riječi o institutu *anticipiranih naredbi* kojeg uvodi ObZ/15. Spomenutim institutom se značajno utječe na prava osoba lišenih poslovne sposobnosti jer im se omogućuje da donose odluke o bitnim pitanjima u formi javnobilježničke isprave dok još uvijek imaju poslovnu sposobnost. Na taj način mogu odlučiti o osobi za koju žele da ih zastupa u postupku lišenja poslov-

¹⁷ Primjera radi, ukazuje se na par presuda Općinskog građanskog suda u Zagrebu iz kojih je razvidan ovaj modus postupanja. Prvi primjer je slučaj osobe koja pati od teških intelektualnih teškoća, epilepsije i paranoidne psihoze (Tako u Opći građanski sud u Zagrebu, posl.br.: R1-Ob928/2016). Drugi primjer je slučaj osobe u terminalnoj fazi Alzheimerove bolesti (Tako u Opći građanski sud u Zagrebu, posl.br.: R1-Ob-410/2016) Treći primjer je osobe koja pati od encefalopatije, mikrocefalije, teških intelektualnih teškoća, epilepsije i autističnog sindroma (Tako u Opći građanski sud u Zagrebu, posl.br.: R1-Ob-410/2016.) U svim nabrojenim slučajevima sud je izrekao skoro identične presude te su osobe lišene djelomice lišene poslovne sposobnosti za potrebe redovnog ambulantnog i hospitalnog liječenja, za potrebu smještaja, za raspolaganje svojim redovnim novčanim primanjima te za poduzimanje svih pravnih radnji i svih pravnih poslova.

¹⁸ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, br. U-III/1380/2014 od 20.5.2015., NN 75/2015

¹⁹ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, br. U-III/4536/2012 od 14.1.2016, NN 13/2016

²⁰ Dalje u tekstu ESLJP

²¹ Presuda u predmetu Europskog suda za ljudska prava, predmet Ivinović protiv Hrvatske, zahtjev br. 13006/13, presuda od 18. rujna 2011., više o predmetu vidi u Hrabar, D., Korać Graovac, A., Majstorović, I., Čulo Margaletić, A., Stažnik, Š., Šimović, I., *Presude o skrbništvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Biblioteka Monografije, Zagreb, 2021. U spomenutom predmetu je sud utvrdio »Čak i kada nacionalne vlasti s traženim stupnjem sigurnosti utvrde da je osoba imala poteškoće u plaćanju svojih računa, lišenje poslovne sposobnosti, čak i djelomično (istaknuli autori), treba biti posljednja mjera koja se primjenjuje samo kad nacionalne vlasti, nakon pažljivog razmatranja mogućih alternativa, zaključe da niti jedna druga, manje ograničavajuća mjera, nije svrsishodna ili da kad su druge, manje ograničavajuće mjere neuspješno pokušane.«

ne sposobnosti (čl. 236. st. 6, čl. 241. st. 2. ObZ/15), o osobi za koju žele da bude imenovana skrbnikom te njenim zamjenicima (čl. 247. st. 5 ObZ/15). Također, omogućuje se odluka o bitnim pitanjima koje se tiču zdravlja pri čemu ObZ/15 izričito navodi pitanje sterilizacije, doniranja tkiva i organa te mjere za održavanje na životu osobe. Ovaj popis nije konačan te se može odnositi i na duga važna pitanja koja se tiču zdravlja. Za slučaj da osoba nije sastavila anticipiranu naredbu glede spomenutih pitanja, zakon je predvidio provođenje posebnog izvanparničnog postupka u kojem će se odlučiti o tim pitanjima.²² Dana 19. prosinca 2016. godine je donesena prva odluka u takvom postupku, a odnosila se na sterilizaciju osobe lišene poslovne sposobnosti.²³

3. POSTUPAK LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI U SKLADU S VAŽEĆIM PRAVOM REPUBLIKE HRVATSKE²⁴

ObZ/20 u čl. 234. st. 1. navodi “ Sud će u *izvanparničnom* postupku punoljetnu osobu koja se zbog *duševnih smetnji ili drugih razloga* nije sposobna brinuti o nekom od svojih prava, potreba ili interesa, ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba o kojima je dužna skrbiti se, u tom dijelu lišiti poslovne sposobnosti.“ Odmah na početku Zakon navodi da će sud odlučiti u *izvanparničnom* postupku.²⁵ Dalje, u zakonskoj odredbi kao razlog lišenje poslovne sposobnosti se

²² O spomenutom postupku vidi više u Aras Kramar, S., *Sudski postupak u predmetima o zdravlju osoba lišenih poslovne sposobnosti: novi izvor diskriminacije?* Zbornik radova s V. međunarodnog savjetovanja Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća / Šago, Dinka et al- Split : Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2019, str. 131-159

²³ Skrbnik kao predlagatelj je podnio ovaj prijedlog protiv protustranke radi provođenja postupka sterilizacije. Protustranka je već rodila dvoje djece za koje je lišena prava za roditeljsku skrb te su djeca provjerena na skrb predlagatelju. Županijski sud je prihvatio prijedlog (Rješenje Županijskog suda u Bjelovaru, R2- 35/2016-16 od 19. prosinca 2016.), a povodom žalbe Vrhovni sud RH je tu odluku potvrdio rješenjem Gž-20/16-2 od 27. prosinca 2016.

²⁴ U dijelu koji slijedi će se objasniti postupak lišenja poslovne sposobnosti u skladu s važećim Obiteljskim zakonom (NN br. 103/15, 98/19, 47/20); dalje u tekstu ObZ/20 Sam postupak je reguliran čl. 496-503. ObZ/19. Spomenute članke je nužno povezati s čl. 433.-448. kojima se reguliraju svi posebni izvanparnični postupci sadržani u ObZ/19 (čl. 236-239. ObZ/20). U općim odredbama posebnih izvanparničnih postupaka su uređena pitanja kao što su stvarna i mjesna nadležnost, mogućnost izjavljivanja žalbe, revizije i sl.) Međutim, premda se ove odredbe odnose na samu srž postupka, nužno je poznavati i odredbe koje se odnose na djelovanje Centra za socijalnu skrb (čl. 236-239. ObZ/20, kao i odredbe koje se odnose na dužnosti posebnog skrbnika (čl. 241-246. ObZ/20). Postoji i čitav niz podzakonskih akata koji se odnose na skrbnike (primjerice Pravilnik o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika, NN br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11 i 61/11 i brojni dr.)

²⁵ Precizna definicija *izvanparničnog postupka* još uvijek ne postoji nego se on uobičajava definirati negativno, i to kao sve ono što nije parnični postupak. Stoga, u izvanparničnom postupku ne smije postojati spor. Izvanparnični postupak je heterogen, što znači da imamo cijeli niz izvanparničnih postupaka na koja je primjenjuju pravila raznih zakona kao i drugih pravnih akata. Na

navodi “zbog duševnih smetnji ili drugih razloga”²⁶. Obiteljski zakon iz 1998.²⁷ godine je kao uzroke izričito naveo mentalno oštećenje ili psihičku bolest, ovisnost o opojnim sredstvima, senilnost te druge uzroke. Važeći obiteljski zakon ide za tim da općom formulacijom obuhvati sve razloge lišenja poslovne sposobnosti uz obvezni dodatak fraze “ili drugih razloga” kako ne bi bio obvezan taksativno nabrojati sve uzroke lišenja poslovne sposobnosti. Međutim, sasvim je jasno da trenutno važeća formulacija obuhvaća sve navedene pojmove iz ObZ/98. O *duševnim smetnjama* ²⁸ će biti riječ kad je osoba duševno bolesna, kad ima duševne poremećaje, nedovoljno je duševno razvijena, ovisnik o alkoholu i drogama ili ima neke druge duševne smetnje. Duševnu smetnju definira i čl. 3.t.1. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama^{29, 30}

Već iz letimičnog pogleda na ove definicije i klasifikacije, jasno je da postojanje ovakvih uzroka kao i njihovu težinu ne može utvrditi sud nego je nužno vještačenje medicinske struke. Prema čl. 234. st.3. ObZ/20 “Prije donošenja rješenja o lišenju poslovne sposobnosti sud će pribaviti stručno mišljenje vještaka odgovarajuće grane medicine o *zdravstvenom stanju* osobe za koju je pokrenut

primjeru postupka lišenja poslovne sposobnosti, navest ćemo Zakon o izvanparničnom postupku iz 1934 (u dijelu u kojem je to moguće s obzirom da od tada nije donesen zakon prilagođen suvremenim potrebama- Zakon o vanparničnom postupku, Službene novine Kraljevine Jugoslavije br. 45/34.) te ObZ/20 kao i čitav niz podzakonskih akata. Također, nužno je poznavanje pojmova iz građanskopravne i obiteljsko pravne teorije kao što su definicije poslovne sposobnosti te opseg poslovne sposobnosti. Parnični postupak se nikad ne pokreće po *službenoj dužnosti* dok kod izvanparničnog to može biti slučaj. Upravo postupak lišenja poslovne sposobnosti može pokrenuti sud po službenoj dužnosti. Za pretežan broj izvanparničnih postupaka karakteristična je i *elastičnost* procesnih instituta, pa stoga i veća mogućnost prilagođavanja specifičnim materijama o kojima se odlučuje. O spomenutim karakteristikama izvanparničnog postupka vidi više u Triva, S., Dika, S., Građansko procesno pravo, Narodne Novine d.d., Zagreb, studeni 2004.

²⁶ Kao što smo vidjeli kroz povijest postoji čitav niz razloga zbog kojih osobe mogu biti lišene poslovne sposobnosti, no ono što obuhvaća termin duševnih smetnji se ipak pokazao kao prevladavajući uzrok lišenja poslovne sposobnosti. Stoga se upravo taj naziv i koristi u naslovu ovog rada premda bi uz osobe sa duševnim smetnjama mogli nabrojiti i druge kategorije osoba kojima je potrebna dodatna zaštita u postupku lišenja poslovne sposobnosti.

²⁷ Obiteljski zakon (NN br. 162/1998)

²⁸ Za određenje pojma duševnih smetnji koristi se međunarodna klasifikacija bolesti i drugih zdravstvenih problema svjetske zdravstvene organizacije; više o tome vidi na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44081/9789241547666_hrv.pdf

²⁹ Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, NN br. 76/14; dalje u tekstu ZZODS

³⁰ U kategoriju duševnih bolesti spadaju shizofrenije i druge endogene psihoze, psihohene psihoze i sl. Duševni poremećaj obuhvaća različite poremećaje izvan skupine duševnih bolesti kao što su neurotski poremećaji (fobije, anksiozna stanja), poremećaji ličnosti (socijalni, paranoidni), poremećaji navika i nagona (patološko kockanje, piromanija, klepromanija). Nedovoljni duševni razvoj se odnosi na osobe smanjenih intelektualnih kapaciteta koji su ograničeni na razini genetičkih predispozicija ili je njihov razvoj tekao usporeno zbog nepovoljnih psiholoških i socijalnih utjecaja. Pod pojmom ovisnosti o opojnim sredstvima najčešće se misli na ovisnost o alkoholu, kokainu, opijatima itd. Među ostalim i čestim uzrocima moramo spomenuti demenciju te senilnost. Tako u Alinčić, M.; Hrabar, D.; Jakovac Lozić, D.; Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo*, Narodne Novine d.d., Zagreb, 2007, str. 417

postupak lišenja poslovne sposobnosti i o *utjecaju toga stanja* na njezine sposobnosti zaštite svojega pojedinog prava ili skupine prava, ili na ugrožavanje prava i interesa drugih osoba.”

Postupak se pokreće prijedlogom ovlaštene osobe. No, prije podnošenja prijedloga bitno je ukazati na odredbe ObZ/20 po kojima je *svatko* dužan obavijestiti CSS o potrebi pružanja pomoći osobama iz čl.234. Premda postoji ova odredba, ona predstavlja *lex imperfecta* jer ne postoji sankcija za osobu koja se o nju ogлуši. Glede samog prijedloga za pokretanje postupka zakon taksativno navodi ovaštene osobe, to može biti sud (po službenoj dužnosti), CSS³¹ te bračni drug osobe prema kojoj se provodi postupak, njezini krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja.

U skladu s čl. 498. st. 1 “Sud će pozvati na ročište predlagatelja, osobu u odnosu na koju se provodi postupak, njezina posebnog skrbnika i centar za socijalnu skrb.” Zakonodavac pritom ističe da je od pozvanih osoba jedino posebni skrbnik dužan odazvati se i aktivno sudjelovati u postupku, dok su ostali ovlašteni sudjelovati i raspravljati o rezultatima postupka. Sud će saslušati osobu u odnosu na koju se provodi postupak, ako je to moguće s obzirom na njeno zdravstveno stanje.

Zakon predviđa i mogućnost zastoja postupka u skladu s čl. 500 ObZ/20. ako se osoba za koju je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti zbog zloupotrebe sredstava ovisnosti ili drugih razloga podvrgne liječenju u zdravstvenoj ustanovi.³²

Po provedenom postupku sud donosi rješenje o lišenju poslovne sposobnosti koje se dostavlja predlagatelju, osobi koja se lišava poslovne sposobnosti, njezinu posebnom skrbniku i centru za socijalnu skrb. Rješenje mora biti obrazloženo³³ te se na njega može uložiti žalba.

4. PROBLEMI I NEDOUVICE U PRAKSI ZA STRUČNJAKE U POSUPKU LIŠENJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Premda ovako iznesen zakonodavni okvir i statistički podaci prilikom čitanja mogu djelovati suhoparno, njihovo dobro poznavanje nam je prijeko potrebno radi razgraničenja ovlasti između osoba koje sudjeluju u ovom postupku (*CSS, vještak – psihijatar, posebni skrbnik, sudac te osoba sa duševnom smetnjom*), budući da su te granice često dvojbene i u samoj praksi. U ovom poglavlju će biti govora o tome što točno pojedini sudionici postupka rade u okviru svojih ovlasti

³¹ Upravo najveći broj prijedloga za lišenje poslovne sposobnosti dolazi upravo od CSS-a.

³² Sud je dužan osobu prema kojoj se vodi postupak upozoriti na takvu mogućnost. Vrijeme na koje se odgađa donošenje odluke ne može biti kraće od šest mjeseci ni dulje od godinu dana od dana donošenja odluke o zastoju. Isto tako sud pridržava mogućnost opoziva odluke ako osoba svojevóljno napusti ustanovu za liječenje ili bude iz nje otpuštena zbog narušavanja reda, ili na drugi način izbjege liječenje.

³³ To znači da mora sadržavati dijagnozu zdravstvenog stanja.

te na koje probleme u praksi ukazuju. U skladu sa iznesenim stavovima odgovarajuće struke, daju se prijedlozi za budućnost.

4.1. Uloga CSS-a

Premda je kroz sredstva javnog priopćavanja često izražen negativan stav o radu CSS-a, za naglasiti je da dio kritika proizlazi iz nepoznavanja njegovih zakonskih ovlasti.³⁴ Dio tih kritika je opravdan pa će o njima biti govora u ovom podpoglavlju.

Jedna od zakonom predviđenih ovlasti CSS-a u okviru ovog postupka je i pokretanje samog postupka. Često se događa da se članovi obitelji osobe s duševnim smetnjama obrate Centru umjesto da pred nadležnim sudom osobno podnesu prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti. Međutim, iskustva iz prakse pokazuju da se postupak koji je iniciran Centru gotovo uvijek upućuje kao prijedlog sudu za lišenje poslovne sposobnosti, što je jako loša praksa. Premda je stručni tim CSS-a ovlašten predložiti stranci koja je inicirala postupak da odustane ili ju pisanim putem uputiti na važeće odredbe ObZ/20 koje joj omogućuju da taj postupak pokrene sama, stručni radnici ovakvu odluku donose rijetko.³⁵ Najčešći razlog zbog kojeg se pokreće postupak lišenja poslovne sposobnosti pred centrom je *duševna bolest*, ali to može biti i nečiji način života - boemski način života, rastrošno ponašanje, *neprimjereno ponašanje* te razni oblici ovisnosti.³⁶ Međutim, pozicija djelatnika CSS-a nije baš zavidna s obzirom da takav djelatnik možda i nema potrebne kompetencije i znanja³⁷ za donošenje ovako zahtjevna procjene pa mu je jednostavnije svaki inicirani prijedlog proslijediti sudu „jer tako ne može pogriješiti“.

Socijalna anamneza predstavlja ključni dokument u ovom postupku. Zajedno sa osobnom i medicinskom dokumentacijom čini supstrat na kojem sudac temelji svoju odluku. Prilikom prikupljanja podataka bitnih za socijalnu anamnezu, djelatnici Centra nailaze na brojne poteškoće. Početni razgovori sa osobom s duševnom smetnjom i članovima njegove obitelji mogu biti jako nezgodni. Naime, jasno je da će osoba s duševnim smetnjama biti nesuradljiva jer ga se ovim postupkom želi ograničiti u ostvarivanju nekih temeljnih ljudskih prava. No, često postanu neko-

³⁴ Izuzev, već spomenutih zakona koji reguliraju radi i ovlasti CSS-a, za je još i novi Zakon o socijalnoj skrbi (NN br. 18/22, 46/22, 119/22) i Zakon o općem upravnom postupku (NN br. 47/09, 110/21)

³⁵ Tako Horvat Alajbegović, B., *Uloga centra za socijalnu skrb u primjeni instituta skrbništva*, Poslovna sposobnost i skrbništvo- raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Solarisu, Šibenik, 04.-05.10.2011., str. 27.-36. CSS je ovlašten postupiti na ovakav način kada je *notorna* činjenica da nisu ispunjene zakonske pretpostavke za pokretanje postupka.

³⁶ Premda ove skupine sa gledišta svoje okoline ne zastupaju svoje interese na očekivani način, to nužno ne predstavlja razlog zbog kojeg bi ih se trebalo lišiti poslovne sposobnosti

³⁷ Prethodno se ističe jer su djelatnici u Centru pretežno pravnici i socijalni radnici te nemaju znanja o pojedinim duševnim smetnjama koje se najčešće pojavljuju kao uzrok lišenja poslovne sposobnosti.

operativni i članovi obitelji jer uskoro shvate da kroz skrbništvo neće riješili probleme koje su planirali riješiti iniciranjem ovog postupka.³⁸ Suradnja sa spomenutim akterima je bitna jer socijalna anamneza treba sadržavati podatke o zdravstvenom stanju osobe, o odgoju i obrazovanju te podatke o članovima obitelji (također, je li obitelj podržavajuća u odnosu na bolesnu osobu) te o zaključenju braka. Dalje, ključni su podaci o razlozima pokretanja postupka te o procesu liječenja uz obrazloženje zašto se lišenje poslovne sposobnosti smatra nužnim i potrebnim. Nužno je prikupiti podatke o imovini i radnom statusu. Prikupljanje ove dokumentacije može biti dugotrajan proces pa je stoga nužno omogućiti CSS-u umrežavanje sa nadležnim tijelima javne uprave radi osobnih podataka o korisniku.

CSS je dužan u roku od 30 dana od pravomoćnosti rješenja kojim se osoba lišava poslovne sposobnosti, donijeti rješenje o stavljanju te osobe pod skrbništvo i imenovati joj skrbnika.³⁹ Prilikom izbora sud mora voditi računa da se imenuje osoba koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva i koja pristane biti skrbnikom te da je takav izbor za dobrobit štićenika.⁴⁰ Skrbnik je dužan jednom godišnje pribaviti od izabranog doktora obiteljske medicine štićenika mišljenje o stanju zdravlja štićenika s obzirom na razlog lišenja poslovne sposobnosti, zasnovanog na mišljenju liječnika specijalista koje mora dostaviti centru za socijalnu skrb kao sastavni dio izvješća o svom radu.

4.2. Posebni skrbnik ⁴¹

CSS osobi za koju je *pokrenut* postupak radi lišenja poslovne sposobnosti imenuje posebnog skrbnika. Mora se raditi o osobi s položenim pravosudnim ispitom koja je zaposlena u Centru za posebno skrbništvo.⁴² Također, takvi djelatnici

³⁸ No ipak, nužno je da članovi obitelji dobiju savjetodavnu pomoć te potpune informacije koje mogu dobiti od djelatnika CSS-a kako bi prebrodili situaciju u kojoj su se zatekli usred bolesti člana obitelji (npr. financijski problemi, smještaj člana obitelji u ustanovu socijalne skrbi, potpuni podaci o tijeku postupka i njegovim konačnim posljedicama).

³⁹ Razmatra se djelovanje CSS- u okviru postupka lišenja poslovne sposobnosti, budući da bi analiza instituta skrbnika premašila okvir ovog rada. U tu svrhu vidi više Džankić, J., Milas Klarić, I., Uloga skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti, *Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 44 No. 88, 2010. te Milas Klarić, I, *Reforma skrbničkog zakonodavstva i europski pravni okvir*, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, Vol. V No. 1, 2014.

⁴⁰ Prednost pri izboru će imati roditelji osobe koja se lišava poslovne sposobnosti. Ovisno o vrsti duševne smetnje štićenik može živjeti sam, sa srodnicima ili biti smješten u socijalnoj ustanovi ili u psihijatrijskoj ustanovi. ObZ/20 u svojim odredbama ističe kako je u provođenju skrbničke potrebno težiti što manjim ograničenjima prava štićenika te da se moraju uzeti u obzir osobnost te sadašnji ili ranije izraženi stavovi osobe, kao i zaštita njezina dostojanstva i dobrobiti.

⁴¹ Status, djelatnost i ustrojstvo Centra za posebno skrbništvo je uređeno Zakonom o Centru za posebno skrbništvo (NN br. 47/20). Također, vidi više na službenim stranicama Centra za posebno skrbništvo <https://www.czps.hr/uloga-posebnog-skrbnika-u-postupcima-sa-odraslim-osobama/121>

⁴² Iznimno, prema čl. 236. st. 2. ObZ/19 ako postupak radi lišenja poslovne sposobnosti predlaže centar za socijalnu skrb, posebni skrbnik ne može biti stručni radnik toga centra.

pohađaju i niz dodatnih edukacija u skladu s poslovima koje obavljaju.⁴³ Iznimno, ako postoji anticipirana naredba CSS će tu osobu imenovati posebnim skrbnikom ako ispunjava ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom.

Svrha instituta posebnog skrbnika je da poduzima radnje i zastupa interese osobe *samo u postupku za koji je imenovan*. Stoga će se njegove ovlasti i dužnosti odnositi uglavnom na zastupanje u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti i poduzimanje žurnih mjera nužnih za osiguranje imovine ili zaštitu zdravlja osobe u odnosu na koju se postupak vodi. Posebni skrbnici su dužni redovito podnositi izvješća o svom radu kao i završno izvješće po okončanju svojih dužnosti. Rješenje o prestanku posebnog skrbništva donosi centar za socijalnu skrb ili sud koji je imenovao posebnog skrbnika. Premda je djelovanje ovog Centra relativno novo, ponekad se u javnosti prigovara nedovoljnom posvećivanju štíćenicima što donekle opravdava omjer između broja ovakvih skrbnika i potrebnih štíćenika.⁴⁴

4.3. Nalaz i mišljenje psihijatra

Kao što je već rečeno, ključan dokaz za donošenje odluke o lišenju poslovne sposobnosti je upravo nalaz i mišljenje vještaka - *psihijatra*. Premda se vještačenje poslovne sposobnosti na teorijskoj razini čini jednostavnim i dovoljno jasnim, može ipak reći da je to jako osjetljiv postupak zbog (ne)izravnog učinka koji ima na temeljna ljudska prava. Prethodno se ističe jer premda konačnu odluku o lišenju poslovne sposobnosti donosi sudac, jasno je da će svoju odluku temeljiti upravo na onome što je u svom nalazu i mišljenju iznio vještak koji raspolaže s potrebnim znanjem i iskustvom.⁴⁵ S druge strane, vještak ne odgovara za ono što se događa sa osobama s duševnim smetnjama po okončanju postupka niti ima povratnu informaciju o tome, osim ako ga sud zatraži da ponovo vještači. Od vještaka se traži da odredi *narav*⁴⁶, *vrstu*⁴⁷, *stupanj*⁴⁸ i *trajnost*⁴⁹ duševnog pore-

⁴³ Više o spomenutim edukacijama i profilu djelatnika Centra za posebno skrbništvo vidi u <https://www.czps.hr/centar/poseban-skrbnik/111>

⁴⁴ Prema istraživanju koje je zasebno obrađeno u posljednjem poglavlju ovog rada posebni skrbnici pokazali su se uglavnom pasivni, ne postavljajući dodatna pitanja svjedocima te ne preispitujući nalaze i mišljenje liječnika vještaka. Osobe lišene poslovne sposobnosti prvostupanjskom odlukom izjavljivale su žalbu drugostupanjskom sudu redovito putem odvjetnika, iako su žalbe na rješenje o lišenju poslovne sposobnosti relativno jednostavni pravni akti njih nisu izjavljivali posebni skrbnici nego opunomoćeni odvjetnici.

⁴⁵ Nakon što je vještak podnio pisani nalaz i mišljenje, sud mu može postaviti dodatna pitanja pogotovo ako se pri upotrebi stručnih termina nije izražavao dovoljno jasno kako za suca tako za stranke u postupku. Prije nego što donese konačnu odluku, sud je ovlašten zatražiti dodatno mišljenje vještaka.

⁴⁶ Potrebno je precizirati o kojim se duševnim smetnjama radi i jesu li to *teže* duševne smetnje.

⁴⁷ Postaviti dijagnozu prema Medicinskoj klasifikaciji bolesti, deseta revizija. Dostupno na https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44081/9789241547666_hrv.pdf

⁴⁸ Odrediti *intezitet* smetnji.

⁴⁹ Osvrnuti se na prognozu duševnog poremećaja

mećaja.⁵⁰ Kroz podatke dostupne u sudskom spisu i socijalnoj anamnezi, vještak se treba upoznati sa nizom pitanja koja prate pokretanje postupka kao što su tko pokreće postupak, u čijem interesu je pokretanje postupka (bolesnika, obitelji, zajednice ili koga drugog) te šteti li ili koristi postupak samom bolesniku. Nažalost, u ambulantnim uvjetima u kojima *psihijatar*-vještak uglavnom radi, često nema vremena obratiti pozornost na ovakva pitanja koja su u pozadini pokretanja postupka premda mogu biti jako važna.⁵¹

Krucijalne je važnosti da vještak odgovori na pitanja je li osoba sposobna sama brinuti se o svojim pravima i interesima (*u cijelosti ili djelomično*) i ugrožava li prava i interese drugih osoba (*te na kojim područjima*). Kako bi odgovorio na ova pitanja, vještak prvo treba procijeniti *utječe li postojanje određene dijagnoze na kapacitet za odlučivanje*. Smatra se da osoba ima kapacitet za donošenje određenja odluke ako su kumulativno ispunjena četiri uvjeta: 1) osoba je sposobna razumjeti odluku, 2) osoba je sposobna zadržati informaciju o odluci, 3) osoba je u stanju procijeniti i analizirati informacije koje se odnose na odluku 4) osoba je u stanju artikulirati svoju odluku.⁵² Ova pitanja se procjenjuju primjenom kliničkih intervju ili strukturiranih upitnika.

Dijagnoza, odnosno postojanje simptoma bolesti i oštećenje funkcioniranja nisu sami za sebe dovoljni da bi se nekoga lišilo poslovne sposobnosti. S obzirom da *socijalni model invalidnosti* traži odgovornost društva za razvijanje pomoći za povećanje kapaciteta za autonomiju, potrebno je odrediti prvo odrediti postupke pomoći koje osobi stoje na raspolaganju za uklanjanje ili nadomještanje deficita.⁵³ Liječenje osoba oboljelih od psihičkih bolesti se pretežno provodi u bolnici te dominira liječenje lijekovima. Ono što je izostalo u praksi su postupci koji omogućuju osobama da steknu vještine nužne za život u zajednici, trening socijalnih vještina program prevencije ponovne epizode bolesti i rada s obitelji. Navedene metode bi trebale biti dostupne osobama koje boluju od metralnih poremećaja kao svojevrsna prevencija lišenja poslovne sposobnosti.⁵⁴ Nažalost, zbog neorganizir-

⁵⁰ O tome što sve po preporuci psihijatrijske struke treba saдрžavati nalaz i misljenje vještaka vidi u Žarković Palijan, T., Lišavanje poslovne sposobnosti i skrbništvo u Hrvatskoj – praktična iskustva, dileme i preporuke vještaka u Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011., str. 22.-27.

⁵¹ Liječnici zaposleni u većim ustanovama kao što su „Neuropsihijatrijska bolnica Dr. Ivan Barbot u Popovači i psihijatrijska bolnica Vrapče imaju velike mogućnosti za liječenje bolesnika prije nego što se uopće pristupi vještačenju što im daje dovoljno vremena da se provjere navedena pitanja za razliku od liječnika-vještaka koji rade u ambulantnim uvjetima.

⁵² Bitno je naglasiti da kapacitet donošenja odluka nije *univerzalan* za sve odluke, nego osoba može biti u stanju donijeti određene životne odluke, a druge pak ne.

⁵³ Tako Štrkalj Ivezić, S., *Procjena kapaciteta za odlučivanje kao ključan faktor u donošenju odluke za lišavanje poslovne sposobnosti*, Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011., str. 66-75.

⁵⁴ Tako Štrkalj Ivezić, S., op. cit.(bilj. 69), str. 66.

ranosti psihijatrije većina pacijenata ne dobije ovaj vid pomoći pa se smatra da će ista biti nadomještena kroz institute skrbništva.

Istraživanje provedeno na 123 ispitanika oboljela od shizofrenije je pokazalo da nije bilo razlike u socijalnom funkcioniranju između osoba koje nisu bile lišene poslovne sposobnosti u usporedbi s onima koje jesu lišene poslovne sposobnosti.⁵⁵ Spomenuto istraživanje kao i niz drugih primjera iz prakse ukazuju na to da se postojeća psihijatrijska praksa više temelji na procjeni simptoma bolesti i socijalnog funkcioniranja, nego na procjeni kapaciteta za odlučivanje.

Jedno od pitanja koje se postavlja je zašto se ne procjenjuje skrbnika i ima li ta osoba (sa stajališta psihijatar) moralno etičke i mentalne sposobnostu za pružanje skrbi osobi s duševnom smetnjom. Iako je struka u svojoj edukaciji propisala kako se provodi vještačenje poslovne sposobnosti, zbog multidisciplinarnosti postupka, nužno je da zakonodavac propiše sadržaj mišljenja i nalaza vještaka.⁵⁶

4.4. Uloga i primjedbe sudaca

Kao što je više puta spomenuto, konačnu odluku o lišenju poslovne sposobnosti donosi sudac. Međutim, prilikom donošenja odluke najviše se oslanja na nalaz i mišljenje vještaka-psihijatra te na socijalnu anamnezu. Suci ističu značaj kvalitetne izrade spomenutih dokumenata, ali isto tako ukazuju na određene probleme u praksi te preporuke koje se tiču CSS-a i nalaza vještaka. Neki od tih prigovora su upućeni CSS-u kao ovlašteniku pokretanja ovog postupka. CCS bi trebao u većoj mjeri poslužiti kao „filter“ za procjenu pokretanja postupka pred sudom tako da bi se postiglo izdvajanje slučajeva koji uopće ne trebaju doći pred sud jer se zaštita prava može ostvariti na drugi način. Primjerice, to se odnosi na osobe koje evidentno nisu u mogućnosti same štititi prava, interese i imovinu, ali imaju adekvatnu obiteljsku i drugu skrb.⁵⁷ S druge strane, ukazuju na značaj inicijalnog kontakta CSS-a i stranke prilikom kojem stručni radnici CSS-a trebaju na stranci primjeren način objasniti da se postupak vodi radi zaštite prava u kojima je ista zbog svog stanja ugrožena. Često se događa da je prisutna izrazita odbojnost stranaka prema Centru, no kada im se na početku sudskog postupka objasni svrha postupka, vrlo brzo stranka postane suradljiva i doprinese ranijem okončanju postupka. Prigovor upućen psihijatrima koji vještače u postupku je da

⁵⁵ Vrdoljak, M., Alfonso Sesar, M., Štrkalj Ivežić, S., Socijalno funkcioniranje osoba oboljelih od shizofrenije lišenih poslovne sposobnosti, *Med.Arh.*, 62, 2008, str. 285-288.

⁵⁶ Premda su liječnici više puta ukazivali na potrebu ovakvog zakonodavnog zahvata zbog problema koji se pojavljuju u praksi, do danas još uvijek nije zakonom propisan sadržaj mišljenja vještaka- psihijatra što je nužno zbog razgraničenja ovlasti u postupku između suca, socijalnog radnika i vještaka.

⁵⁷ Tako Gabler-Čizmek, M., *Sudski postupak-teorija i praksa, suradnja s ostalim stručnim subjektima u postupku, perspektive razvoja*, Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011., str. 19.

u nalazu i mišljenju neadekvatno koriste pravnu terminologiju.⁵⁸ Suci smatraju kako bi bilo potrebno pojačati edukaciju liječničke struke za potrebe vještačenja tako da njihov nalaz i mišljenje bude usklađen s pravnom terminologijom koja se tiče ovog postupka.

I suci su svjesni prijedloga i potrebe da se sudskom odlukom detaljnije specificira u kojim segmentima je osoba lišena poslovne sposobnosti, no ističu kako to nije uvijek tako jednostavno. Dok je to izvedivo kod pitanja pitanja *osobnih stanja*, ističu kako problem nastaje kod poduzimanja *pravnih poslova*.

Uz ono što je već poviše rečeno, glede rezultata anketiranja i intervjuiranja sudaca⁵⁹ za ukazati je kako i suci izražavaju želju da prođu tečaj o medicinskim aspektima skrbništva.

4.5. Položaj i ograničenja osobe s duševnim smetnjama

U čl. 234 st. 4 ObZ/20 se navodi kako će rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti sud odrediti radnje i poslove koje osoba nije sposobna samostalno poduzeti u odnosu na *osobno stanje te imovinu*. Ako govorimo o ograničenjima koje se tiču osobnog stanja Zakon navodi davanje izjava ili poduzimanje radnji koje se odnose na promjenu osobnog imena, sklapanje i prestanak braka, roditeljstvo, odluke o zdravlju, mjestu prebivališta, odnosno boravišta, zapošljavanju i drugo. S druge strane, u skladu sa čl 258. ObZ/20 samo štićenik, može donijeti odluku o priznanju očinstva, o pristanku za priznanje očinstva, pristanku za sklapanje braka, pristanku za razvod braka, pristanku za stupanje u životnu zajednicu s osobama različitog ili istog spola te prestanak tih zajednica⁶⁰. O donošenju pojedinih odluka koje se tiču zdravlja, a o kojima sud donosi odluku u izvanparničnom postupku je prethodno bilo govora te nije bilo značajnijih promjena stupanjem na snagu ObZ/20.

Također, zakon navodi i poslove koje osoba lišena poslovne sposobnosti nije u stanju samostalno poduzeti, a koji se odnose na imovinu (raspolaganje i upravljanje imovinom, plaćom ili drugim stalnim novčanim primanjima). Nastavno na prethodno, rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti odredit će se točan iznos plaće, odnosno stalnog novčanog primanja preko kojega štićenik ne može samostalno raspolagati te će se na isti način postupiti u pogledu imovine Zastupanje⁶¹ skrbnika se odnosi na zastupanje u poslovima imovinskopravne naravi te podrazumijeva sklapanje pravnih poslova, potom zastupanje u sudskim i upravnim postupcima u kojima se odlučuje o imovinskim pravima i obvezama, dava-

⁵⁸ Dolazi do miješanja pojmova građanske i kaznene odgovornosti. Spominju se neubrojivost i neuračunljivost i sl. Tako Gabler-Čizmek, M., op. cit. (bilj. 61.) str. 20

⁵⁹ Vidi rezultate istraživanja u zadnjem poglavlju ovog rada.

⁶⁰ Štićenik podnosi prijedlog sudu te će sud tek u izvanparničnom postupku donijeti odluku ovim pitanjima.

⁶¹ Skrbnik ima položaj zakonskog zastupnika jer on svoje ovlasti crpi iz odredbi obiteljskog zakona

nje izjava volje s imovinskopравnim učinkom kao što su primjerice, prihvāt ili odricanje od nasljedstva, izdavanje vrijednosnih papira, te općenito poduzimanje radnji kojima se u najširem smislu zasnivaju imovinskopравni odnosi, počevši od jednostavnih poslova svakodnevnog života poput nabavke osnovnih namirnica, izmirenja režijskih troškova, pa do sklapanja ugovora kojima se raspolaže najvrijednijim dijelovima imovine štćenika.⁶² Zakonodavac je propisao da skrbnik mora zatražiti prethodno odobrenje CSS-a glede važnijih mjera koje se tiču imovine⁶³ i osobnog stanja⁶⁴ osobe lišene poslovne sposobnosti.

Kako ponovo ne bi bile samo nanizane zakonske odredbe, kroz niz primjera u praksi možemo vidjeti zatvoreni krug koji pojedince s duševnim smetnjama spriječava u ostvarivanju osnovnih građanskih prava i sloboda.. Ako osoba lišena poslovne sposobnosti želi vratiti poslovnu sposobnost u postupku (a s time se ne slaže nadležni CSS/skrbnik), tada osoba mora sama predumiti sudske troškove. Ako je lišena poslovne sposobnosti u segmentu raspolaganja novcem preko određenog iznosa, neće moći raspolagati samostalno tim novcem jer takvu odluku donosi skrbnik. Također, u praksi su se pojavljivali primjeri gdje osoba ne bi mogla podnijeti ustavnu tužbu (na odluku županijskog suda)⁶⁵ jer je taj sud smatrao kako osoba lišena poslovne sposobnosti ne može biti stranka u postuku.) iz čega je razvidno da je osobama lišenim poslovne sposobnosti bio ograničen pristup pravosuđu.

Osobe lišene poslovne sposobnosti ne mogu samostalno odlučiti s kim će živjeti pa su mnogi od njih suprotno njihovim voljama i željama smješteni u domove socijalne skrbi i u udomiteljske obitelji pri čemu im je imovina opterećena i prodana radi pokrivanja troškova institucionalne skrbi. Postoje primjeri u kojima osobe lišene poslovne sposobnosti nisu mogle priznati svoju biološku djecu⁶⁶ te čija su djeca dana na posvajanje bez da se njih o tome obavijestilo ili na bilo koji način uključilo u postupak⁶⁷. U prethodna dva primjera Europski sud za ljudska prava je utvrdio povrede prava od strane države članice.

Načelno, svaka bi osoba trebala imati opće i jednako biračko pravo. Međutim, prema Zakonu o popisima birača iz 2007.godine⁶⁸ osobe bez poslovne

⁶² Sokić, K., Uzelac, J., Imovinskopравni položaj osoba lišenih poslovne sposobnosti, FIP - Financije i pravo, Vol. 6 No. 2, 2018., str. 10. Autorice ističu kako je potrebno da suci koriste precizne, a ne općenite formulacije prilikom određivanja poslova koje osoba lišena poslovne sposobnosti nije u stanju samostalno poduzeti jer trenutna praksa sudova otvara prostor za brojne praznine.

⁶³ Skrbnik mora zatražiti suglasnost CSS-a za posao koji prelazi redovito poslovanje imovinom pri čemu posebno ističe otuđenje ili opterećenje štćenikove imovine, otuđenje iz štćenikove imovine pokretnine veće vrijednosti i raspolaganje štćenikovim imovinskom pravima.

⁶⁴ Rješenje o smještaju u dom, udomiteljsku obitelj, o promjeni prebivališta i boravišta i dr.

⁶⁵ Županijski sud odlučuje u zadnjem stupnju u povodu žalbe protiv rješenja o lišenju poslovne sposobnosti.

⁶⁶ Vidi presuda u predmet Krušković protiv Hrvatske, Zahtjev br. 46185/08, presuda 21. lipnja 2011.

⁶⁷ Predmet X protiv Hrvatske, Zahtjev br. 11223/04, presuda od 17. srpnja 2008.godine

⁶⁸ Zakon o popisima birača, NN br. 19/2007.

sposobnostu nisu imale pravo glasa na izborima. No, Zakon o registru birača⁶⁹ “ispravlja ovu pogrešku” te u čl. 64. predviđa kako *osobe koje su do stupanja na snagu ovog Zakona pravomoćnim rješenjem nadležnog suda u potpunosti lišene poslovne sposobnosti, smatrat će se biračima te će se upisati u registar birača.*⁷⁰

Glede slobode udruživanja postoji ograničenje jer osoba lišena poslovne sposobnosti u segmentu zaključenja pravnih poslova ne može biti osnivač udruge bez odobrenja skrbnika u skladu sa čl. 11. i čl.3 Zakona o udrugama.^{71, 72} Dalje, Zakon o radu⁷³ ne sadrži odredbe iz kojih bi bilo jasno je li moguće zaključenje ugovora o radu s osobom lišenom poslovne sposobnosti uz odobrenje skrbnika. S obzirom da prilikom ograničenja poslovne sposobnosti suci koriste opću formulaciju “*zaključenje pravnih poslova*” nužno je da se taj termin što preciznije i pobliže označi kako bi se otklonile zakonske praznine prisutne u spomenutim zakonima.⁷⁴

Bitno je naglasiti da se za zaštitu svojih prava osoba s duševnim smetnjama mogu obratiti pučkoj pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Misija Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je biti poveznica između osoba s invaliditetom, civilnog društva i institucija koje mogu sustavno rješavati probleme osoba s invaliditetom te pridonijeti većoj kvaliteti življenja osoba s invaliditetom koristeći najnovija saznanja i postignuća i u svjetlu najboljih praksi, a kroz suradnju svih tijela koja rade na zaštiti i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom⁷⁵.

⁶⁹ Zakon o registru birača, NN br. 144/12, 105/15, 98/19

⁷⁰ Premda po ObZ/20 nije više moguće u potpunosti lišiti poslovne sposobnosti, ovakva odredba je na snazi kako bi se dalo pravo glasa i onim osobama koje su po prijašnjim zakonima u potpunosti lišene poslovne sposobnosti.

⁷¹ Zakon o udrugama, NN br. 74/14, 70/17, 98/19. Međutim, prema čl.17.st.2 Punoljetne osobe lišene poslovne sposobnosti sudjeluju u radu skupštine i mogu odlučivati na skupštini na način propisan statutom. Zakon koji mu je prethodio je omogućavao da osobe lišene poslovne sposobnosti sudjeluju u radu udruge, ali bez prava odlučivanja.

⁷² Recimo, možemo zamisliti situaciju gdje se osoba koja je lišena poslovne sposobnosti u pogledu pravnih poslova želi učlaniti u udrugu koja se bavi zaštitom prava osoba s duševnim smetnjama kako bi zastupala svoja prava na način koji joj je omogućen imajući na umu sva ograničenja uslijed lišenja poslovne sposobnosti.

⁷³ Zakon o radu, NN br. 93/14, 127/17, 98/19

⁷⁴ I svakodnevna kupnja namirnica predstavlja zaključenje određenog pravnog posla. Spomenuti zakoni su navedeni primjera radi (o potrebi usklađenja Zakona o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21), vidi u Sokić, K.; Uzelac, J. op. cit. (bilj. 44.), međutim ovakve praznine postoje u nizu zakona. Stoga, dok zakonodavac ne provede određene zahvate nužne radi usklađenja pojedinih zakona, uputno bi bilo da sudac prilikom donošenja odluke o opsegu lišenja poslovne sposobnosti razriješi dilemu za konkretni slučaj.

⁷⁵ O radu Ureda vidi više na <https://posi.hr/vizija-i-misija-2/te-te-kroz-godišnja-statistička-izvješća>. Zadnje takvo izvješće je javno objavljeno za 2021. godinu na <https://posi.hr/wp-content/uploads/2022/04/Izvjesce-o-radu-Pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-za-2021.-godinu.pdf>

5. PROVEDBA SLOVA ZAKONA U PRAKSI – DOSTUPNI STATISTIČKI PODACI I ISTRAŽIVANJA

U ovom dijelu će se osvrnuti na istraživanje koje je provedeno 2007. godine⁷⁶. Premda je od provedenog istraživanja proteklo nešto manje od 15 godina, problemi na koje je istraživanje ukazalo itekako postoje i danas.⁷⁷ Tijekom istraživanja posjećeno je 50-ak sudskih ročišta za lišenje poslovne sposobnosti. Izvršen je uvid u sudske spise. Intervjuirani su štićenici, a djelatnici CSS-a, suci, liječnici su intervjuirani i anketirani.

U manje od 25% slučajeva su osobe prema kojima je pokrenut postupak pristupile na ročište. Postupci su trajali između 5 i 15 minuta. Kada bi osobe protiv kojih se vodi postupak i pristupile na ročište, nisu uglavnom bile svjesne o čemu se radi, a formalna stručna terminologija koja se koristila je dodatno otežavala praćenje postupka. Skrbnici su uglavnom pokazali pasivnost. Žalbe uglavnom nisu izjavljivali posebni skrbnici u ime i za račun štićenika nego opunomoćeni odvjetnici. Najviše odobrenja CSS-a se odnosilo na upravljanje imovinom, a samo nekoliko na medicinske zahvate. Nije postojao niti jedan navod u spisima da je provedena revizija zdravstvenog stanja radi eventualnog vraćanja poslovne sposobnosti. Takvo stanje zasigurno je jedan od razloga zašto lišenje poslovne sposobnosti u pravilu postaje trajno.⁷⁸ Ako se osvrnemo na provedene intervjuje, ukazat ćemo na neke već spomenute stavove i kritike sudaca, štićenika, djelatnika CSS-a i liječnika (psihijatar).⁷⁹

Prema zadnjim dostupnim statističkim podacima do dana 31.12.2020. ukupan broj osoba potpuno lišenih poslovne sposobnosti⁸⁰ po ObZ/13 bio je 8.326

⁷⁶ Istraživanje je provedeno u okviru međunarodnog projekta “Bridging the Gap: Civil Society Promoting Access to Justice for People with Mental Disabilities in Croatia”, a voditeljica obiteljskopavnog dijela bila je Aleksandra Korać Graovac. Vidi u Korać Graovac, A.; Čulo, A., Konvencija o pravima osoba s invaliditetom- novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama, Zbornik PFZ, 61, (1), 2011., str. 65-109. Premda se radi o istraživanju koje je ipak nešto starijeg datuma, uzeto je u obzir zbog svoje dobre razrade i zato jer prati koncept ovog rada. Također, činjenica je da nadležna tijela jako rijetko predstave u javnost statističke podatke relevantne za ovaj tip postupka.

⁷⁷ Istraživanje je provedeno na sudovima i centrima za socijalnu skrb u Zagrebu, Zadru, Dubrovniku, Vinkovcima, Vrbovcu i Zaboku.

⁷⁸ Korać Graovac, Čulo, op. cit. (bilj. 72.), str. 101.

⁷⁹ Suci su iskazali volju za edukacijama o medicinskim aspektima skrbništva. Djelatnici CSS-a ističu svoju preopterećenost drugim poslovima kao i poteškoće pri pronalasku osobe koja će pristati biti skrbnikom. Kod štićenika je prisutna jako loša informiranost o vlastitim pravima u postupku (pravo na odvjetnika, pravo na žalbu). Poražavajuće je da većina njih nisu ni znala da mogu pokrenuti postupak vraćanja poslovne sposobnosti. U ovom segmentu smatra se da bi bilo korisno uvođenje instituta besplatnog educiranog punomoćnika kako bi se osobe lišene poslovne sposobnosti bolje upoznale sa svojim pravima. Liječnici-psihijatri zamjeraju što ne postoje zakonske upute za sadržaj medicinskog vještačenja. Neki smatraju da se postupak lišenja koristi kada je potrebno štićenika smjestiti negdje gdje će se netko brinuti za njega. Također, izražena je kritika na domski smještaj gdje je istodobno smješteno više osoba što uskraćuje mogućnost rehabilitacije.

⁸⁰ Radi se o Obiteljskom zakonu (NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13) koji je u svojim odredbama još uvijek omogućavao potpuno lišenje poslovne sposobnosti.

, a broj osoba djelomično lišenih poslovne sposobnosti 4.263. Broj osoba lišenih poslovne sposobnosti po ObZ/19 je 5.272. Stoga, ukupan broj osoba lišenih poslovne sposobnosti do spomenutog datuma je 17.861.⁸¹ Ako usporedimo dostupne statističke podatke iz 2010.godine, u RH je bilo sveukupno lišeno poslovne sposobnosti 18.087.⁸² Iz ovakve statistike je vidljivo da bez obzira na zakonodavne izmjene koje su pokušale pratiti Konvenciju, u praksi nije bilo pomaka u vidu rijeđe primjene mjere lišenja poslovne sposobnosti i uspostavljanja mehanizama potpore kojima bi se štićenike u što većoj mjeri osposobilo za samostalan život.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom je u potpunosti izmijenila stav prema osobama s duševnim smetnjama, međutim, kako je vrijeme pokazalo, nije u potpunosti uzela u obzir posebnost stanja i potreba takvih pojedinaca. Konvencija prepušta državama članicama da usvojena načela prilagode svojim pravnim sustavima uz primjerene zakonodavne zahvate. Ključne izmjene koje je pritom RH donijela su ukidanje potpunog lišenja poslovne sposobnosti te uvođenje instituta anticipiranih naredbi. Ako uzmemo u obzir da se ukupan broj osoba lišenih poslovne sposobnosti prije i poslije stupanja na snagu Obiteljskog zakona iz 2015. godine nije značajno promijenio te da suci donose odluke u kojima deklaratorno djelomično liše osobu poslovne sposobnosti, možemo zaključiti da spomenuta zakonodavna intervencija nije bila naročito uspješna. Očito je da je RH ostala pri tradicionalnom pristupu osobama s duševnim smetnjama koji se ogleda u tome da se u okviru sudskog postupka treba utvrditi da takve osobe nisu u stanju brinuti se o vlastitim pravima i interesima te da im se treba pružiti potpora u vidu osobe skrbnika sa svime što je taj institut i prije Konvencije obuhvaćao. U ovom radu se daje osvrt na mišljenja stručnjaka koji sudjeluju u postupku pri čemu se posebno naglašava stav psihijataru koji ističu da je za donošenje odluke o lišenju poslovne sposobnosti potrebno utvrditi postojanje mentalnog poremećaja i poremećaja u kapacitetu donošenja odluka, kao i nedostatak primjerene podrške koja bi osobi pomogla pri stabilizaciji i razvijanju kapaciteta za donošenje odluka. Također, glede ostalih značajnih preporuka za istaći je onu koja zahtijeva od CSS-a kao ovlaštenika pokretanja postupka da pomnije bira prijedloge koje će uputiti sudu. Posebno je bitan značaj prevencije pa je za naglasiti da bi potpora psihičkim bolesnicima u okviru psihijatrijskih ustanova trebala pružati i prije donošenja rješenja o lišenju poslovne sposobnosti. Također, na tragu prevencije, treba raditi na isticanju značaja anticipiranih naredbi u javnosti jer na taj način možemo uvažiti volju osobe prije nego što je njeno funkcioniranje bilo zahvaćeno duševnim smetnjama. “Konačno, niti jedna reforma ne može uspjeti ako se ne promijeni način

⁸¹ Podaci su preuzeti sa Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi za 2020. godinu.pdf (gov.hr)

⁸² Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima u socijalnoj skrbi za 2010.godinu

razmišljanja, pa je stoga nužno dati društvenu podršku na svim razinama osobama s duševnim smetnjama kako bi im se pomoglo da očuvaju i ojačaju ono što nam je svima zajedničko – vlastito dostojanstvo.”⁸³

LITERATURA

Knjige:

1. Alinčić, M.; Hrabar, D.; Jakovac Lozić, D.; Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo*, Narodne Novine d.d., Zagreb, 2007.
2. Hrabar, D., Korać Graovac, A., Majstorović, I., Čulo Margaletić, A., Stažnik, Š., Ivan Šimović, I., *Presude o skrbništvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Biblioteka Monogreafije, Zagreb, 2021.
3. Rušnov, A., Posilović, S. (a. n.), *Tumač Obćemu austrijskomu građanskomu zakoniku*
4. Šarac, M.; Lučić, Z., *Rimsko privatno pravo*, Naklada Bošković, Split, 2011.
5. Triva, S., Dika, S., *Građansko procesno pravo*, Narodne Novine d.d., Zagreb, studeni 2004.

Članci:

6. Aras Kramar, S., *Sudski postupak u predmetima o zdravlju osoba lišenih poslovne sposobnosti: novi izvor diskriminacije?*, Zbornik radova s V. međunarodnog savjetovanja Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća / Šago, Dinka ; Čizmić, Jozo ; Rijavec, Vesna ; Janevski, Arsen ; Galič, Aleš ; Lazić Smoljanić, Vesna ; Sesar, Milijan - Split : Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2019, str. 131-159.
7. Džankić, J., Milas Klarić, I., Uloga skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti, *Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 44 No. 88, 2010. str. 89-110
8. Gabler-Čizmek, M., Sudski postupak-teorija i praksa, suradnja s ostalim stručnim subjektima u postupku, perspektive razvoja, Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011., str. 19.-21.
9. Horvat Alajbegović, B., *Uloga centra za socijalnu skrb u primjeni instituta skrbništva*, Poslovna sposobnost i skrbništvo- raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Solarisu, Šibenik, 04.-05.10.2011., str. 27.-36

⁸³ Korać Graovac, A., Čulo, A., Konvencija o pravima osoba s invaliditetom- novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama, op.cit. (bilj.10), str.106.

10. Kanter, A. S., "The Promise and Challenge of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities", 34 Syracuse Journal of International Law and Commerce, 2007., str. 291.
11. Korać Graovac, A.; Čulo, A., Konvencija o pravima osoba s invaliditetom - novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama, Zbornik PFZ, 61, (1), 2011., str. 65-109
12. Majstorović, I.; Šimović, I., *Opseg lišenja poslovne sposobnosti kao pretpostavka zaštite prava i dostojanstva osoba s invaliditetom*, Ljetopis socijalnog rada, 25 (1), 2018, str. 65-84.
13. Milas Klarić, I, Reforma skrbničkog zakonodavstva i europski pravni okvir, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. V No. 1, 2014., str. 92-115
14. Pekeč Knežević, M., *Uloga pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*, Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011., str. 10.-16.
15. Štrkalj Ivezić, S., *Procjena kapaciteta za odlučivanje kao ključan faktor u donošenju odluke za lišavanje poslovne sposobnosti*, Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011., str. 66-75
16. Vrdoljak, M., Alfonso Sesar, M., Štrkalj Ivezić, S., Socijalno funkcioniranje osoba oboljelih od shizofrenije lišenih poslovne sposobnosti, Med.Arh., 62, 2008, str. 285-288.
17. Žarković Palijan, T., Lišavanje poslovne sposobnosti i skrbništvo u Hrvatskoj – praktična iskustva, dileme i preporuke vještaka u Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Hotelu Ivan, Solaris, Šibenik 04. - 05. listopada 2011., str. 22.-27.

Pravni akti:

18. Obiteljski zakon, NN br. 162/1998
19. Obiteljski zakon, NN, br. 75/2014
20. Obiteljski zakon, NN br. 103/15, 98/19, 47/20.
21. Pravilnik o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika, NN br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11 i 61/11
22. Zakon o braku i porodičnim odnosima, NN br. 11/1978, 27/1978, 45/1989, 59/1990, 25/1994, 162/1998
23. Zakon o popisima birača, NN br. 19/2007.
24. Zakon o registru birača, NN br. 144/12, 105/15, 98/19
25. Zakon o radu, NN br. 93/14, 127/17, 98/19
26. Zakon o socijalnoj skrbi, NN br. 18/22, 46/22, 119/22

27. Zakon o starateljstvu, NN, br. 15/1968
28. Zakon o općem upravnom postupku, NN br. 47/09, 110/21
29. Zakon o udrugama, NN br. 74/14, 70/17, 98/19
30. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, NN br. 111/1997
31. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, NN br. 76/14
32. Zakon o zaštiti prava pacijenata, NN, br. 169/04, 37/08

Sudska praksa:

33. Odluka općeg građanskog suda u Zagrebu, posl.br.: R1-Ob928/2016
34. Odluka općeg građanskog suda u Zagrebu, posl.br.: R1-Ob-410/2016
35. Odluka općeg građanskog suda u Zagrebu, posl.br.: R1-Ob-410/2016.
36. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, br. U-III/1380/2014 od 20.5.2015., NN 75/2015
37. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, br. U-III/4536/2012 od 14.1.2016, NN 13/2016
38. Predmet *Krušković protiv Hrvatske*, Zahtjev br. 46185/08, presuda 21. lipnja 2011.
39. Predmet *Ivinović protiv Hrvatske*, zahtjev br. 13006/13, presuda ESLJP od 18. rujna 2011.
40. Predmet X protiv Hrvatske, Zahtjev br. 11223/04, presuda od 17. srpnja 2008.godine
41. Rješenje Vrhovnog suda RH, Gž-20/16-2 od 27.prosinca 2016.
42. Rješenje Županijskog suda u Bjelovaru, R2- 35/2016-16 od 19. prosinca 2016.

Mrežni izvori:

43. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44081/9789241547666_hrv.pdf(10.11.2022.)
44. <https://posi.hr/vizija-i-misija-2/te> (11.11.2022.)
45. <https://posi.hr/wp-content/uploads/2022/04/Izvjescje-o-radu-Pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-za-2021.-godinu.pdf> (1.11.2022.)
46. <https://www.czps.hr/centar/poseban-skrbnik/111> (13.11.2022.)
47. <https://www.czps.hr/uloga-posebnog-skrbnika-u-postupcima-sa-odraslim-osobama/121> (13.11.2022.)
48. Godišnje statisticko izvjesce o domovima i korisnicima socijalne skrbi za 2020. godinu.pdf (gov.hr) (20.11.2022.)

Mirna Dajak, Ph.M., assistant
Faculty of Law, University of Split

PROTECTION OF RIGHTS OF PERSONS WITH MENTAL DISABILITIES IN THE PROCEDURE OF DEPRIVATION OF BUSINESS CAPACITY

Summary: For certain reasons, an adult may be partially deprived of legal capacity if the court determines in a non-litigation procedure that such a person cannot independently take care of one of his rights and obligations or that his behavior endangers others. In order to protect such an individual, upon completion of the aforementioned procedure, a guardian is assigned to him who will take care of the tasks related to the segment in which his business capacity is limited. The Republic of Croatia relatively hastily ratified the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which also applies to persons with mental disorders, so changes to the provisions of the national family legislation were necessary. Although the mentioned changes were aimed at raising the level of rights of people with mental disorders, time has shown that their implementation in practice had certain difficulties. In this paper, special attention will be paid to the provisions of the current Family Law, which refer to the procedure of deprivation of business capacity. Although a paradigm shift has been achieved over the centuries in such a way that the institution of guardianship was intended to protect society from the individual, and now the emphasis is on protecting the individual from society, bearing in mind that persons deprived of business capacity represent a social group that is often stigmatized as society, we must still we must always work harder to raise the level of rights of persons with disabilities.

Keywords: procedure of deprivation of business capacity, guardianship of adults, business capacity, rights of persons deprived of business capacity, Convention on the Rights of Persons with Disabilities